

*Předmluva k chystanému vydání výběru PhDr. Rudolfa Jičína v
Čítárně Dělského potápěče*

Výběr z Chamberlainova nejznámějšího díla pořídil PhDr. Rudolf Jičín za „normalizace“ jako součást svých studií jedné řady německých myslitelů (od Immanuela Kanta přes Chamberlaina a **Spenglera** až po Alfreda Rosenberga). O Mrazíkově knižním překladu, již tehdy staříčkém, nic nevěděl, domníval se, že stejně jako poslední dva jmenovaní, byl i autor „Základů 19. století“ rozličnými „kulturními pracovníky“ – ať už masarykovsko-realistického či marxistického ražení – automaticky vyloučen z korpusu toho, co by Češi, Moravané, Slezané či Slováci měli číst (po druhé světové válce byla kniha tak jako tak vyřazena z volně přístupných knižních fondů).

Kritéria jeho výběru však nebyla vedena ani tak snahou podat co možná nejobektivnější přehled Chamberlainova myšlení, jako spíše podléhala Jičínovým osobním studijním potřebám a subjektivním zájmům: poznamenával si a vyzdvihoval z rozsáhlého spisu prý hlavně to, s čím na první přečtení sám souhlasil či nesouhlasil, popř. ty pasáže, které chtěl dále promýšlet, aniž by tyto rozdílné motivace v textu, který byl primárně určen jemu, ovšem nějak vyznačoval. Tento výběr proto v žádném ohledu nemůže nahrazovat originál, zejména to platí o poslední deváté kapitole *Od roku 1200 do roku 1800*, v níž je obsáhle a hluboce líčeno vznikání „germánského světa“. Spíše může v mnoha jednotlivostech sloužit k rozvíjení vlastního myšlení a jako podnět k vlastnímu studiu knihy.

Záslužné by také bylo zjistit, jakého přijetí se jí dostalo v dobovém tisku (Herbenův *Čas „realistů“*, staročeský *Pokrok* atd.). Například Spenglerův *Zánik Západu* (1918–1922) byl s výjimkou Lva Borského našimi prvorepublikovými intelektuály tvrdě kritizován a paušálně odmítnut (viz PhDr. Jaromír Kalus, *Recepce díla Oswalda Spenglera v českém myšlení období první republiky*, disertace), aniž by vůbec česky vyšel (první oficiální český překlad Spenglerova díla je právě z pera Rudolfa Jičína a objevil se až v roce 1997 v nakladatelství

Neklan Ing. Jiřího Urbana – *Člověk a technika*).

V českém prostředí přitom Chamberlain mohl rezonovat svým ostře proticírkevním, především protikatolickým, protipapeženským zaměřením, vyzdvížením Husa (vydavatel Ant. Hajn napsal Husovu monografii) a Miliče jako předchůdců luterské reformace, svým pojetím „severních národů“ jako „germánské rasy“, k níž bez dalších výhrad zařadil i Slovy (zatímco Spengler ještě o čtvrt století později počítá Rusy k „barevným“, podobně jako američtí eugenici italské, slovenské či rusínské emigranty), svým neněmeckým původem a samozřejmě i svým varováním před židovským nebezpečím. Vadit mohl naopak velký úspěch u Němců – *Základy 19. století* údajně „jako kouzlem rozsvítily světlo v temnotách“ také samotnému císaři Vilému II a jejich autor musel být českými „státoprávními pokrokaři“ už pouhou svou příslušností k wagneriánskému „bayreuthskému kruhu“ viděn jako přední zástupce „německé reakce“.

O zdejší recepci je doposud známo pramálo: díky Jakubu Demlovi víme, že Chamberlaina pozorně četl Otokar Březina (*Mé svědectví o Otokaru Březinovi*, 1931, jmenovitě např. s. 143), Václav Černý nepochybně vděčí první knize „*Základů*“ ve svém spisku *O povaze naší kultury* (Brno, Atlantis 1991). Rudolf Jičín je pro nás třetím a posledním.

Houston Stewart Chamberlain zemřel v roce 1927, sedmnáct let po Mrazíkově vydání. Žádný z jeho dalších spisů (mj. *Arische Weltanschauung*, 1916, 1. vyd. 1905; *Mensch und Gott: Betrachtungen über Religion und Christentum*, 1921; *Rasse und Persönlichkeit*, 1925) již nedosáhl věhlasu „*Základů*“. Oženil se však s Evou Wagnerovou, dcerou Cosimy a v roce 1923 ho v jejich bayreuthské vile (dnes je v ní muzeum Jeana Paula) navštívil Adolf Hitler. Podle Winifred Wagnerové, jejíž svědectví zachytil režisér Hans-Jürgen Syberberg (*Winifred Wagner und die Geschichte des Hauses Wahnfried von 1914–1975*, 1975), měl vůdce Národně-socialistické německé dělnické strany před nemocným spisovatelem na lůžku, který ještě zcela náležel do salonní kultury 19. století (neměl Wagnerovu revoluční zkušenost), pokleknout a políbit mu ruku. Toto setkání lze tak s trochou nadsázky vidět i jako ztělesnění završení a naplnění epochy romantismu, která integrovala vysokou (elitní) kulturu s lidovou (*völkisch*).

Poznámka:

Informace o Chamberlainovi roztroušené porůznu v české překladové i původní literatuře na téma „nacismu“, „rasismu“ apod. pocházejí zjevně většinou od angloamerických autorů, z nichž ti pečlivější možná „*Základy*“ prolistovali, ale nečetli. Jinak si lze četné polopravdy i vyložené nesmysly vysvětlit jen zlým úmyslem či lhostejným ignorantstvím. Text z **české Wikipedie** je ukázkou takového přístupu. S výhradami a opatrností můžeme doporučit pasáže o Chamberlainovi z těchto prací:

Ernst Nolte, *Fašismus ve své epoše*, 1999, s. 367 a násl.;

Jan P. Kučera, „...je hodně Hitlera ve Wagnerovi“, 2001, hl. s. 171 a násl.;

Ivo T. Budil, *Od prvotního jazyka k rase*, 2002, s. 210 a násl.,

a dokonce:

Jiří Kuchař, *Hitlerova sbírka v Čechách 2: obrazy, dary, psací stůl*, 2012, s. 58 a násl.

Za standardní Chamberlainovu monografii dosud platí: Geoffrey G. Field, *Evangelist od Race: The Germanic Vision of Houston Stewart Chamberlain*, New York 1981.

Předmluva k českému vydání z roku 1910

Dílo, jež v českém překladu zde naší veřejnosti podáváme a jež v originále vyšlo v posledním roce minulého století a nyní před námi leží již 8. vydání, bylo nejdůležitější literární událostí samého konce 19. století, vysoko se povznášejíc svojí zvláštní originalitou, svou rázovitostí i vším svým obsahem nad všechna ostatní díla, jež v té době vyšla a jejichž účelem bylo líčit po různých stránkách dokonávající věk devatenáctý křesťanského letopočtu. Autor však nelíčí v tomto díle 19. století, nýbrž hledá a sestruje základy, na nichž spočíval hospodářský, vědecký i umělecký život, na nichž vybudována civilisace a kultura věku právě minulého.

Kulturní lidstvo nevstoupilo do předešlého století „s holýma rukama“, ale těšilo se z hojného **dědictví**, pocházejícího už ze starověku. Toto dědictví záleželo z **hellénskému umění a filosofie**, z **římského práva** a z **učení Kristova**. Leč nepřešlo toto **trojí** dědictví na naši dobu ve své původnosti a ryzosti, byvši všelijak přetvořeno a znetvořeno během věků, procházejíc a podléhající neblahému vlivu protikulturních živlů, tak zvaného národnostního chaosu, usazeného na půdě zaniklého římského impéria. Mezi činiteli, kteří hluboce zasáhli do ideového zdroje 19. století, zvláště vynikl živel semitský, jmenovitě **Židé**, a **církev římská**, v níž oživila idea světovládné moci římského císařství. Tito činitelé působí mezi námi dosud. Jim také autor věnuje velikou pozornost. Působení jejich bylo a jest takové, že i my máme všechnu příčinu věnovat mu pozornost nejbedlivější. Jest potřeba znát je hloub než jen povrchně, k čemuž autor poskytuje příležitost přehojným materiálem v díle uvedeném.

V době nejmocnějšího vlivu římské církve dospívá k sebevědomí nový činitel v dějinách, jenž podstupuje boj s dosavadní světovládou a počíná tvořit „nový svět“. Jsou to národové severoevropští, potomci **Keltů, Slovanů a Germánů**, jež autor – právem, neprávem? – pro jejich příbuznost tělesnou i duševní a kvůli zjednodušenému pojmenování shrnuje pod název „**germánská rasa**“. Netřeba se dát mýlit a svádět pouhým názvem „Germáni“ po vysvětlení, které autor sám na více místech podává. Tito národové počali tedy budovat (okolo roku 1200, pozn. red.) „**nový svět**“, což ovšem neobešlo se bez zápasu s nepřáteli tohoto nového směru. Autor sleduje vznik nového světa v oboru **objevů, vědy, průmyslu, hospodářství, mravouky a umění**. Věci v těchto oborech nejdůležitější jsou tu sneseny v náležitý přehled, čímž umožněno každému osvojit si **jasný, určitý světový názor**.

Význam a důležitost díla zřejmá jest z kritického ruchu, jaký způsobilo při svém vyjití. Pouhé výňatky z důležitějších a vážnějších recenzí naplňují knížku o 132 stranách. Tento fakt služí zde místo širšího oceňování díla.

Stůj zde ještě několik dat ze života a činnosti autorovy:

Houston Stewart Chamberlain se narodil 9. září r. 1855 v Portsmouthu v Anglii jakožto syn kapitána a pozdějšího admirála. První léta prožil u babičky ve Versailles a navštěvoval Lycée Impérial. Později byl žákem Cheltenham College a opustiv 1870 Anglii cestoval po Švýcarsku a riviéře, 1878 se oženil s dcerou pruského justičního rady.

Nemoha se věnovat dráze vojenské pro trvalou chorobu, umínil si Chamberlain stát se akademickým učitelem a poslouchal na ženevské universitě přírodní vědy. R. 1881 dostalo se mu akademické hodnosti „Bachelier-ès-sciences physiques et naturelles“. Z oboru přírodnického uveřejnil r. 1897 po těžké nervové nemoci větší práci: *Recherches sur la sève ascendente*. Jsa stále churav neucházel se o ani o doktorát, ani o stolicí učitelskou, ale zabýval se intensivně studiemi umělecko-historickými, hudebními a filosofickými a pracoval na „Základech XIX. století“. Mimo to zajímalo jej působení Wagnerovo, o němž vydal několik spisů a pojednání v jazyku německém, francouzském a anglickém, jež náležejí k nejlepším pojednáním o velikém tom hudebním umělci. V úzké souvislosti se Základy XIX. století jest veliké filosofické dílo Immanuel Kant, jež tvoří jakéhosi předchůdce a předpravu pro jiné veliké dílo o devatenáctém století, které má napříště vyjít. Studie Chamberlainovy vyžadovaly také větších cest, zvláště po zemích východních.

Jan Mrazík, překladatel „Základů devatenáctého století“ pro Hajnovu knihovnu děl domácích i cizích: Nakladatelství Dr. Ant. Hajna (neplést s Aloisem Hajnem! autorem knihy *Obnovení církevního státu: křesťanství – katolictví – fašismus – demokracie*, 1929, pozn. red.). K Janu Mrazíkovi viz Hana Kříčková, *Jan Mrazík 1848-1923*, Praha 1990 a *Jan Mrazík: učitel, překladatel, organizátor*, Přerov 1999 (materiály z odborné konference).